

79. Ercsi határa
(Fejér megye) Ő, N?, Á, Kö, Kk, Ú

A Százhalombatta–Pusztaszabolcs vasút korszerűsítéséhez készített hatástanulmány 2012. évi terepbejárása során megfigyeltük, hogy az új vasúti nyomvonal Ercsi Ny-i határáig meglehetősen nyugodt, jórészt teljesen tagolatlan felszínű területeken haladt, amit mindössze a megyehatárnál keresztezett egy egykori vízfolyás medre, ezen kívül élővízi kapcsolata nem volt a tájnak. Ercsőtől a táj jelentősen megváltozott, rendszeressé váltak a nyomvonal menti egykori vízjárta területek, melyek mentén magaspartok találhatók. Ercsi Ny-i határában, a 335 hm szelvény után, a település határában található nagy szemétkerakó telep környéke mutatott változatos felszíni formákat. Itt ugyanis a Szent László-víz (a II. katonai felmérésen Keresztúri-víz csatorna néven) és a Kis-tó nagy és széles medrei, illetve a partjukon található magaspartok jó természetföldrajzi adottságokat teremtettek. Az alábbi lelőhelyeket rögzítettük.

Csonka földek (KÖH 82531): A vasúti nyomvonal 320+050–323+20 hm szelvénye között kis kiterjedésű, Árpád- és késő középkor–újkori lelőhely nyomait találtuk meg. Ercsi Ny-i határában, a 320 és 325 hm szelvények között, a Csonka földeken egy nagyobb vízjárta meder keresztezte a nyomvonalat, melynek É-i partján néhány edénytöredéket találtunk. A részben ma is vízzel borított meder jelentős része szántóföld, és az egykori meder a Váli-víz vízrendszerehez tartozik. A lelőhely az Ercsiből Ráckeresztúrra vezető országút és a vasút metszésétől 350 m-re, É-ra, az út melletti gázfáklyától pedig ÉK-re 280 m-re található. A lelőhely az egykori tó É-i partján helyezkedik el, a felszíne a víztől távolodva enyhén emelkedik. A lelőhely területén sarjadó őszi vetés volt, ez azonban nem akadályozta a megfigyeléseinket. A megismételt terepbejáráson már jóval több leletet találtunk. A terepbejárás során 8 db edénytöredéket találtunk, a lelőhely nagyon ritkának tűnik, még annak ellenére is, hogy röviddel egymás után kétszer is bejártuk az érintett területet. Egy bizonytalan paticsdarabon kívül három Árpád-kori, homokkal és apró kavicssal soványított oldaltöredéket, továbbá egy zöld és fehér mázas peremet, egy sárga mázas oldaltöredéket és két további késő középkori–újkori darabot találtunk.

Káros-tó partja (KÖH 82533): A vasúti nyomvonal 330–338 hm szelvénye között, kis kiterjedésű, ős-, vagy népvándorlás, Árpád-kori és középkori település nyomait találtuk meg. Ercsi Ny-i határában, a 335 hm szelvény után, a meder hosszan elnyúló magaspartján helyezkedik el a lelőhely, közvetlenül a szemétkerakóra vezető út Ny-i oldalán. A dombhát folytatódik az út K-i oldalán is, itt azonban nagyra nőtt a növényzet, így ott régészeti leletet alig-alig találtunk, de a morfológiai adottságok alapján nagyon valószínű, hogy a lelőhely erre a részre is áthúzódik. A lelőhely D-i széle ugyancsak határozottan meghúzható, hiszen a vasutat keresztező fásor D-i oldalán a felszín hirtelen meredeken lejtene kezd, és itt már nem is lehetett leleteket találni. É felé pedig egyre kisebb mennyiségben voltak felszíni leletek. A dombhát felszínét a szemétkerakóra útra merőleges irányban szántják, a felszínt konyhakerti növényzet takarta, ez azonban nem befolyásolta az érdemi megfigyelést. A megismételt bejáráson az elsőnél jóval több felszíni leletet találtunk. A lelőhely közepes intenzitású. A paticsokon kívül néhány jellegtelen, homokkal soványított, barnára és foltosra égetett felületű, kézzel formált oldaltöredéket is találtunk, melyek kora az ős- vagy népvándorláskorra tehető. Biztosabbnak tűnnek az apró kavicssal soványított, korongolt oldaltöredékek, melyek között széles, hornyolt párhuzamos vonalköteggel díszített

darab is volt. A néhány, mázzal díszített oldal- és peremtöredék pedig biztosan középkori település maradványaira utalnak.

Ercsi, Kovács-sziget (KÖH 82535): A vasúti nyomvonal 342+50–345 hm szelvénye között kis kiterjedésű, ős- és középkori lelőhely nyomait találtuk meg. Ercsi DNy-i határában a 342 hm szelvény után, a meder D-i oldalán egy nagyobb kiterjedésű, hosszan elnyúló, magasan kiemelkedő sziget található, melynek neve Kovács-sziget. Ezen a szigeten helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely, közvetlenül a szemétkerakóra vezető út K-i oldalán. A lelőhelyen őszi vetés sarjadt, ez azonban még nem befolyásolta a megfigyelési viszonyokat.

A domb É-i oldalának aljában is találtunk két edénytöredéket, ezek azonban több m-rel vannak a dombtető alatt, egészen az egykori meder partján feküdtek, így véleményünk szerint ezen darabok nem a lelőhely kiterjedését mutatják. A domb D-i oldala is nagyon meredeken lejt a vízfolyás felé, ezért nem valószínű, hogy ebben az irányban is továbbterjedjen a lelőhely. A dombháton a szántás iránya a domborzatot követi, azzal párhuzamos. A leletek kis szóródása és a domb keskeny, hosszú alakja alapján azt feltételezzük, hogy az itteni megtelepedés valószínűleg nem állandó, hanem ideiglenes lehetett, melynek vagy gazdasági jellege volt, vagy pedig a Szent László-víz völgyének ellenőrzése erről a magasan kiemelkedő szigetről. A terepbejárás során 4 db edénytöredéket és néhány paticsot találtunk, a lelőhely nagyon ritkának tűnik. A leletek között lévő kézzel formált, homokkal soványított, sötétbarna színű díszítetlen oldaltöredék minden bizonnyal őskori település nyomait jelzi, míg 2 db mázas, korongolt töredék pedig a középkori megtelepedés nyomaira utal.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ – SZALONTAI CSABA

80. Erdőkürt, Kőárok, Öreg-Malom
(Pusztatemplom)

(KÖH: 51542)

(Nógrád megye) Kö?

A lelőhelyet Patay Pál 1959-ben járta be. Erdőkürt község Ny-i végétől Ny-ra 1,5 km-re, az Öregmalom-dűlő széles fennsíkja felé vezető út éles kanyarjától DNy-ra, 400 m-re. A fennsík egész területe szántóföld, csak az É-i szélén van vadvédelmi kerítéssel elválasztott erdő. A kerítéstől 20 m-re, bent az erdőben találjuk az egykori templom romhalmazát. Álló fal már nincs, az egész területet mély gödrök borítják, ezek oldalában épülettörmelék látszik. A DNy-i végében lévő gödörben látható egy kb. 1 m hosszú, ÉK–DNy irányú falsík. A teljesen feldúlt, a kövek miatt kibányászott, ovális alakú romhalmaz átmérője 33×19 m. A romhalmaz kis dombját, az aljától számítva 5–11 m-re alacsony, 30–50 cm magas töltés veszi körül ovális alakban, a D-i oldalon 20 m hosszú szakaszon hiányzik. Árok egyik oldalán sincs. Az így körülvevett terület, melynek a közepén van a romhalmaz, 43×33 m átmérőjű.

Majcher Tamás közreműködésével mértem fel.

NOVÁKI GYULA

81. Erdőtarcsa, R. k. templom
(KÖH 94341)

(Nógrád megye) Tő?

A község DNy-i szélén emelkedő dombtetőn áll az r. k. templom, közvetlenül a temető mellett. A templomot 10–12 m szé-

les, mély árok veszi körül, de a DNY-i oldalon a templomkapu előtt kb. 35 m hosszan, és az É-i oldalon, egy rövid szakaszon már feltöltötték. Az árok belső széle a templomtól 7–13,5 m-re van. Az árokkal körülvett védett terület (melynek közepén a templom áll) átmérője ÉNy–DK irányban 29 m. ÉK–DNY irányban az árok egy részének betöltése miatt az átmérő nem mérhető pontosan, kb. 45 m. A templomdomb É-i és ÉNy-i oldala meredek, DK felé azonban sík terület folytatódik, ezért ezen az oldalon a templomtól kb. 25 m-re még két, de már keskenyebb árok maradványai láthatók 43, illetve 30 m hosszan. Ezek folytatását mindkét irányban már feltöltötték, további részleteiket nem ismerjük. Az árkok korát nem tudjuk. Erődített templomok sora épült a török korban (16–17. sz.), feltehetően ez is török kori.

A templom körüli árkokat a feleségem és Csépe Attila közreműködésével mértem fel.²³

NOVÁKI GYULA

**82. Esztergom-Víziváros,
Pázmány Péter utca 9.
(Török bég háza, Polusín háza,
Bajcsy-Zsilinszky utca 59.)
(MRT 5. k. 8 / 2x. lh.; KÖH 28469)
(Komárom-Esztergom megye) Á, Kk, Kú, Ú**

A kivitelezés alatt az állagvédelmi munkálatok közben végeztük a régészeti ásatást. A feltáró munka az emeletes épületrész emeleti padlószintjére és a középkorinak tartott pince boltválla közötti feltöltésre irányult, illetve a pincejáró mögötti területen tisztáztuk a fal vagy falak helyzetét, korát, a pincéjét úgyszintén.

Ennek a munkának a megkezdése előtt, a hatékonyabb együttműködés érdekében, már 2012. május 14-től, a műszaki átadás időpontjától folyamatosan, régészeti megfigyelés keretében követtük a helyszínen a bontás egyes munkafázisait. A falak bontásából ET és E J monogramos téglák, illetve a számos, nagyobb méretű falazók mellett faragott kövek is kerültek elő. (Kiemelendő közülük egy vasrácsos ablakkeretű két darabba tört töredéke.) A három emeleti helyiség padlószintje alatti barokk boltzatok fölül a feltöltésből 18–19. századi leleteket, főként edénytöredékeket szedtünk ki.

A feltáró munka az emeletes épületszárnyban az emelet részleges elbontása után annak feltehetőleg középkori eredetű pincéje és lépcsőjárója fölött zajlott. A mélyítés során átlagosan -100 cm mélységig jutottunk le az emeleti helyiségek padlószintjétől számítva, egységesen 18. századi feltöltésben haladva. A kitermelt földből viszonylag jelentős számú kerámialelet került elő. (Mázás, festett tálak, fekete, sikkalt felületű korsók, fazekak, bögrék, habán, késő habán edények, szürke tál alakú kályhaszemek, mázatlan kályhacsempe-töredékek, üvegedények töredékei, kisebb fémleletek javarészt, érdemlegesebb mennyiségben török talpas tálak, táltöredékek, bögre alakú kályhaszemek, ágyúgolyók, és néhány közép- illetve Árpád-kori edénytöredék is előkerült.)

A munka felénél a beruházó képviselője közölte, hogy az előre nem látott többletköltségek miatt a feltárás tovább nem folytatható. A bejelentést tudomásul vettük, és a továbbiakban régészeti megfigyelés keretében láttuk el feladatunkat.

Ezután a pincejáró mögötti területen (az emelet DK-i sarkában) mintegy -200 cm mélységben egy 120 cm széles falteő megtalálását figyelhettük meg. Nyomon követtük a K-i fal részleges visszabontását a DK-i sarokban, innét értékes leletek kerültek elő (pl. kő és vas ágyúgolyók). Figyelemmel kísértük továbbá a földszintes épület alapterületén a szintsüllyesztést, illetve az alapok kiásását, melynek során az emeletes épület barokk boltzata fölötti feltöltéshez hasonló leletanyag került elő.

LÁZÁR SAROLTA

**83. Esztergom-Víziváros,
Révkapu rondella (Révkapu tornya)
(MRT 5. k. 8 / 2j. lh.; KÖH 2255)**

(Komárom-Esztergom megye) B, LT, Ró, Á, Kö, Tő, Ú

2012. április 10. és augusztus 22. között végeztünk próba- és megelőző feltárást Esztergom-Vízivárosban, az Árpád-házi Szent Erzsébet Középfiskola udvarán. Az iskola tornacsarnokának építését megelőző régészeti feltárást rendelt meg az évezredek óta lakott területen. A kb. 1000 m²-es feltárt alapterület a Víziváros legnagyobb régészeti feltárásává nőtte ki magát. Nehéz körülmények között végeztük a feltárást, többször árvíz öntötte el a területet, tóvá változtatva az ásatást. Tűzoltók segítségét is igénybe kellett vennünk a munka folytatásához. Fémkereső műszer segítségével számos fémleletet találtunk.

A feltárás során a bronzkortól a kelta és a római koron keresztül Árpád- és középkori, illetve török kori objektumok és emlékanyag került elő. Kb. 3–4 m mélységig tudtuk a feltárást a rendelkezésünkre álló területen elvégezni. A felső 1–1,5 m-en újkori feltöltést bontottunk ki. Kb. 1,5 m-től kezdődően 19–20. századi, az iskola építéskor elbontott épületek alapozását találtuk meg, majd egy újkori pincét, valamint török kori(?) faépületet is feltártunk. Ezekben az épületekben is felhasználtak középkori építőanyagot, ezért mindent igen alaposan átvizsgáltunk. Számos középkori faragott követ gyűjtöttünk össze.

Mindösszesen 187 objektumot tártunk fel, az objektumtípusok között előfordultak: sírok, gödrök, házalapozások, padlók, járószintek, cölöplyukak, kemencék, kutak, fával bélelt tárolóvermek és különböző korú kőfalalapozások.

A feltárás két régészeti „szenzációt” is eredményezett: egy Árpád-kori, kétsatornás téglaegető kemencét, valamint 7 ún. izniki, 16. századi, szinte ép edénykészletet találtunk a területen, melyet egykor faládban rejtettek el. Valamint különlegesnek számít a nagy mennyiségű, fával bélelt török kori kút és tárológödör előkerülése egy kb. 20×20 m-es területen belül. Dendrokronológiai vizsgálatot is végeztünk az előkerült fabélések faanyagán.

Bár a bronzkortól kezdve kerültek elő régészeti leletek, nagyobb mennyiségben kelta és római kori kerámia- és tegulatöredéket találtunk. Számos középkori vaslelet és edénytöredék is gazdagította a leletanyagot, valamint több különleges kőfaragvány és egy római kori sírkőtöredék is előkerült. Igen gazdagnak mondható a török kori emlékanyag: fa-, üveg-, kályhacsempe- és kerámia-töredékek (korsók, kancsók, tálak stb.), továbbá gyümölcsmagvak nagy számban kerültek elő, valamint valószínűleg egy tímárműhely hulladékgödörét is feltártuk.

23 Nováki Gyula – Feld István – Guba Szilvia – Mordovin Maxim – Sárközy Sebestyén: Nógrád megye várai az őskortól a kuruc korig. Szerk.: Sárközy Sebestyén. Budapest 2017. 33–34, 164.